

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора медичних наук, професора

Децик Орини Зенонівни

на дисертаційну роботу Васильєва Авер'яна Григоровича

**«Медико-соціальне обґрунтування функціонально-організаційної моделі
оптимізації первинної медичної допомоги хворим з хронічним**

обструктивним захворюванням легень»,

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі

знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 222 Медицина

(наукова спеціальність «Соціальна медицина»)

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена медико-соціальною значимістю та економічними втратами пов'язаними з пульмологічною патологією і зокрема з хронічним обструктивним захворюванням легень (ХОЗЛ). ХОЗЛ є однією з провідних причин захворюваності та смертності населення.

Соціально-економічна значимість ХОЗЛ полягає у високому інвалідизуючому ефекті, особливо осіб молодого віку, що є передумовою скорочення життя пацієнтів, втрати або обмеження здійснення ними професійної діяльності та, відповідно, економічних збитків пов'язаних з втратою працездатності.

За даними експертів на ХОЗЛ може страждати від 8 до 22 % населення 40 років і старших. При цьому, показник смертності від ХОЗЛ також постійно зростає. Так, за прогнозами науковців до 2020 року ця патологія посідатиме п'яте місце в структурі захворюваності та третє місце в структурі причин смертності.

Україна є однією з країн із найвищим рівнем смертності від ХОЗЛ серед чоловічого населення. За останніми даними поширеність ХОЗЛ в Україні становить 236,1 особи на 10 000 населення, захворюваність – 20,08 на 10 000 осіб, а смертність 38,04 на 100 000 осіб.

Відомо, що найефективнішим способом запобігання негативним соціально-економічним наслідкам ХОЗЛ є профілактика, зокрема своєчасна діагностика, оскільки це захворювання розпочинає розвиток задовго до виражених клінічних проявів і тривало протікає без чіткої клінічної симптоматики. Натомість, за даними Європейського респіраторного товариства, тільки 25 відсотків випадків діагностується на ранніх стадіях, а за останніми міжнародними рекомендаціями основними обов'язковими

дослідженнями є спірографія (спірометрія), тест на зворотність бронхообструкції, а також рентгенографія органів грудної клітки.

Враховуючи активну розбудову первинної медичної допомоги як складову вітчизняної системи охорони здоров'я, якраз на часі запропонувати її оптимізацію щодо забезпечення доступності і якості допомоги хворим з ХОЗЛ.

Тому представлена наукова робота є актуальною, а за комплексним підходом дотримання міждисциплінарних і міжвідомчих принципів – вагомою з позицій як наукового, так і практичного застосування.

Ступінь обґрунтованості наукових положень дисертації, висновків і рекомендацій, сформульованих в роботі, їх достовірність.

При проведенні дослідження був використаний адекватний обсяг інформації, що потребувало додаткових знань і зусиль для її опрацювання, інтеграції та узагальнення, з чим дисертант успішно справився. Автором була розроблена програма дослідження з чітким поетапним розподілом. Логічна послідовність її етапів із забезпеченням кожного достатнім обсягом фактичного матеріалу та адекватними методами його вивчення надали можливість отримати достовірні результати і відпрацювати наукові положення, висновки та рекомендації.

В науковій роботі вдало використані сучасні методи дослідження такі як систематичного підходу та аналізу із застосуванням бібліосемантичного, епідеміологічного, соціологічного та медико-статистичного методів.

Методи описового моделювання та експертної оцінки були використані в якості доказового механізму ефективності отриманих результатів.

Автором проведена значна робота по вивченню особливостей динаміки рівня захворюваності на ХОЗЛ за даними медичної статистики як в Україні, так і в окремих регіонах (м. Київ).

Про масштабність роботи свідчить генеральна сукупність спостережень, яка склала 964 особи. Поглиблене соціологічне опитування здійснене згідно із спеціально розробленою анкетною. Слід зазначити, що соціологічне дослідження, яке було проведено в роботі, виконано при повному дотриманні вимог методології.

В роботі задіяний широкий спектр класичних методів дослідження, стандартні засоби статистичного опрацювання значного масиву клініко-статистичного матеріалу, належно згрупованого і системно представленого в своїй сукупності, що є запорукою достовірних висновків, положень та рекомендацій, які зроблені автором.

Запропонована в дисертаційній роботі концептуальна організаційно-функціональна модель оптимізації первинної медичної допомоги хворим з хронічним обструктивним захворюванням легень була позитивно оцінена вдало підібраним складом експертів. Роботу виділяє масштабність, багатоплановість використовуваного матеріалу, його аналіз, синтез, належна інтерпретація. Отримані результати в ході наукового дослідження дають можливість їх застосування на регіональному та національному рівнях.

Такий підхід обумовив обґрунтування положення **наукової новизни**, що чітко і змістовно сформовані в дисертації. До основних з них слід віднести те, що вперше проведено крос-секційне епідеміологічне дослідження для встановлення поширеності ХОЗЛ серед дорослого населення м. Києва у порівнянні з даними офіційної статистичної звітності; встановлено вікові та статеві особливості поширеності ХОЗЛ, вивчено розповсюдженість основних чинників ризику та супутньої патології при ХОЗЛ; обґрунтовано доцільність внесення спірометра в основний список обладнання та устаткування закладів первинної медичної допомоги; розроблено нову концептуальну функціонально-організаційну модель оптимізації первинної медичної допомоги при ХОЗЛ, яка полягає в комплексному впровадженні наукових, організаційних та економічних механізмів удосконалення надання медичної допомоги на первинному рівні при ХОЗЛ та спрямована на покращення ранньої діагностики шляхом застосування в закладах первинної ланки лікарями загальної практики/сімейними лікарями спірометрії з використанням спеціальних методів діагностики.

Удосконалено організацію первинної і вторинної профілактики ХОЗЛ через доповнення переліку чинників ризику та обґрунтування застосування валідованих інструментів скринінгу ХОЗЛ.

Набули подальшого розвитку методичні підходи до організації масштабного епідеміологічного дослідження поширеності ХОЗЛ та його чинників ризику.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в доповненні теорії соціальної медицини в частині вчення про здоров'я населення та управління охороною здоров'я, зокрема організації первинної медичної допомоги при ХОЗЛ.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони стали підставою для розробки:

- комплексу правових, організаційних та економічних заходів з удосконалення надання первинної медичної допомоги при ХОЗЛ;

- функціонально-організаційної моделі оптимізації первинної медичної допомоги при ХОЗЛ.

Впровадження основних елементів запропонованих нововведень реалізовано у 15 закладах охорони здоров'я, із яких 9 – центри первинної медичної допомоги різних областей і міст України, що підтверджено відповідними актами впровадження.

Повнота представлення результатів у друкованих працях.

Всього за темою дисертації опубліковано 18 наукових праць, з яких 7, які відображають основні наукові результати, зокрема, 3 статті у фахових наукових виданнях, рекомендованих МОН України; 4 статті у фахових наукових іноземних виданнях (у т. ч. 1 – у виданні, цитованому у науково-метричній базі SCOPUS); 4 публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації і 7 публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Характеристика розділів оцінка змісту дисертації її завершеність в цілому.

Дисертація є завершеною науковою працею, має класичну структуру, що відповідає вимогам МОН України. Дисертація складається з анотації і основної частини, що включає вступ, 5 розділів та висновки, список використаних літературних джерел, додатки. Повний обсяг дисертації становить 245 сторінок (основний текст – 157 сторінок). Робота включає 34 таблиці, 11 рисунків, 10 додатків. Перелік використаних джерел містить 275 найменування (195 кирилицею та 80 латиницею). Робота включає 32 таблиці, 4 рисунки, 5 додатків.

У вступі дисертантом обґрунтовано актуальність теми, сформульована мета наукового дослідження, визначені завдання, об'єкт, предмет, методичний апарат; розкрито новизну, теоретичне та практичне значення, задекларовано особистий внесок дисертанта в розробку наукових положень дисертаційного дослідження, деталізовано його обсяг і структуру, перелік публікацій та оприлюднення на наукових формах, вказано рівень впровадження.

В першому розділі «Розповсюдженість хронічного обструктивного захворювання легень в Україні і світі та методи діагностики ХОЗЛ» автором поданий глибокий аналіз даних інформаційних джерел за темою дисертації. Проаналізовано близько 300 джерел вітчизняної і зарубіжної наукової літератури, переважно за останні 5 років. Встановлено негативні тенденції у поширеності та смертності від ХОЗЛ, більш виражені у країнах з низьким соціально-економічним розвитком. Україна наводиться як негативний

приклад з високими рівнями захворюваності та смертності від ХОЗЛ, особливо серед чоловіків. Значна поширеність, неухильне зростання захворюваності, негативний вплив на працездатність, передчасна інвалідизація та висока летальність дають можливість автору віднести ХОЗЛ в перелік важливих соціально-медичних проблем.

Аналізуючи епідеміологію, автор означив важливість і проблеми, які супроводжують збір належної статистичної інформації.

Детально розглянуті усі відомі науковцям чинники ризику та коморбідна патологія при ХОЗЛ.

Організаційні заходи з раннього виявлення ХОЗЛ дисертант ділить на декілька етапів і обґрунтовує доцільність їх проведення, виділяючи основні та додаткові методи обстеження хворих з ХОЗЛ.

Автор підкреслює, що саме основні і додаткові методи обстеження дають можливість значно впливати не тільки на діагностику, а й на тактику лікування та реабілітації.

Автором наводяться переконливі докази того, що проблема ХОЗЛ виходить за межі суто медичної. Тому організаційні заходи, які є складовими моделі, повинні носити міждисциплінарний, міжвідомчий характер.

У другому розділі **«Матеріали та методи дослідження»** дисертантом представлена програма дослідження, що стало запорукою логічного та послідовного викладення змісту усіх 6 етапів дослідження та матеріалів, використаних на кожному із них.

Позитивне враження складає представлена процедура методології проведення окремих досліджень.

Відповідність принципам доказовості за методичними підходами до обсягу первинного матеріалу, його отримання, інтерпретації, обумовленості, достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій.

У третьому розділі **«Медико-демографічні характеристики пацієнтів з ХОЗЛ»** автор представив результати оригінального медико-соціологічного епідеміологічного дослідження у порівнянні із даними державної системи медичної статистики. Зокрема, переконливо доведено, що реальний рівень поширеності ХОЗЛ значно вищий, а отже є значні резерви виявлення патології саме на ранніх стадіях, оскільки офіційні статистичні дані майже повністю співпадали із розповсюдженістю ХОЗЛ уже на маніфестній стадії.

Слід відмітити, що дисертант скрупульозно вивчив і поширеність факторів ризику виникнення ХОЗЛ та погіршення його перебігу, а саме: куріння, вживання алкоголю, фізичну активність та індекс маси тіла.

Автор також проаналізував наявність супутніх захворювань у хворих на ХОЗЛ та симптоматику перебігу основного захворювання.

Таким чином, отримані дані дозволили виявити реальну поширеність ХОЗЛ серед дорослого населення, вираженість його симптомів, ризик майбутніх загострень, тяжкість спірометричних порушень, супутні захворювання, що в свою чергу дало змогу змодельовати систему оптимізації первинної медичної допомоги таким пацієнтам та удосконалити профілактичні заходи.

У четвертому розділі «Аналіз ресурсів системи надання первинної медичної допомоги населенню України при хронічному обструктивному захворюванні легень» дисертант аналізує ресурсне забезпечення, яке є в арсеналі медичних закладів, зокрема на первинній ланці, для організації раннього виявлення та надання медичної допомоги при ХОЗЛ.

Перш за все автор детально опрацював наявну нормативно-правову базу, необхідну для організації профілактики і надання медичної допомоги хворим з ХОЗЛ. В роботі згадуються як міжнародні і вітчизняні нормативно-правові документи, в яких йде мова про реформування охорони здоров'я і зокрема первинної медичної допомоги, так і наявні медико-технологічні стандарти: клінічні настанови міжнародних організацій та вітчизняні уніфіковані клінічні протоколи медичної допомоги при ХОЗЛ.

В цьому розділі дисертантом також охарактеризовано кадрове та матеріально-технічне оснащення закладів охорони здоров'я для діагностики і лікування ХОЗЛ і оцінене як недостатнє.

На основі результатів дослідження автор робить заключення, що в ресурсному забезпеченні закладів охорони здоров'я ключовим є кадровий потенціал, який також потребує уваги з боку керівників органів і закладів охорони здоров'я.

Завершальним етапом в дисертації є п'ятий розділ **«Концептуальна функціонально-організаційна модель оптимізації первинної медичної допомоги при хронічному обструктивному захворюванні легень»**.

Базуючись на даних проведеного дослідження та відповідно до рекомендацій Глобальної ініціативи з хронічних обструктивних захворювань легень, дисертантом була науково обґрунтована і розроблена нова концептуальна функціонально-організаційна модель оптимізації первинної медичної допомоги при хронічному обструктивному захворюванні легень в Україні, яка базується на трьох напрямках: організаційних, правових та економічних. Кожен напрям включає перелік заходів, які були розподілені за

рівнями у відповідності до повноважень того чи іншого органу влади. Позитивно, що автор не просто перелічує пропоновані заходи, а й представив очікувані результати від їх впровадження, які в сукупності дозволять досягнути стратегічне завдання моделі – поліпшення стану здоров'я хворих на ХОЗЛ.

Слід відмітити, що в моделі підкреслюється необхідність інтеграції дій на міжгалузевому, міжсекторальному та міждисциплінарному рівнях, а також чітко визначені взаємозв'язки організаційно-функціональної спрямованості її реалізації. Слід підкреслити значення наявності в моделі управлінського блоку та блоку наукового регулювання.

Організаційні засади запропонованої моделі оптимізації первинної медичної допомоги при хронічному обструктивному захворюванні легень дозволяють зберегти взаємодію і наступність між рівнями її надання та вдало інтегрувати в загальнонаціональну систему охорони здоров'я зі збереженням принципів доступності та якості медичної допомоги населенню України.

Для вивчення дієвості запропонованої моделі дисертантом була організована експертна оцінка моделі групою експертів в кількості 88 осіб. До складу експертів входили організатори охорони здоров'я, керівники структурних підрозділів закладів охорони здоров'я, науковці, практикуючі лікарі. Результати експертної оцінки системності та комплексності запропонованих нововведень, етапності та наступності лікувальних і профілактичних заходів у запропонованій моделі виявились позитивними. Високо оцінена експертами і важливість залучення лікарів первинної ланки системи охорони здоров'я до надання медичної допомоги при ХОЗЛ.

Ефективність запропонованих нововведень підтверджена і в ході організаційного експерименту, під час впровадження окремих елементів моделі у 15 закладах охорони здоров'я України.

Висновки обґрунтовані, узгоджуються із завданнями, підтверджені фактичними даними.

Практичні рекомендації випливають із результатів дослідження.

Дисертаційна робота відповідає паспорту спеціальності 14.02.03 – соціальна медицина.

Суттєвих зауважень до змісту та оформлення дисертації немає. Зустрічаються стилістичні та технічні помилки.

Попри загальне позитивне враження від роботи, у плані наукової дискусії виникли ще деякі **запитання**, які потребують уточнення:

1. Поясніть більш детально методику застосованого при виконанні

роботи одномоментного епідеміологічного дослідження і яка Ваша роль в його організації та проведенні?

2. Як запропоновані Вами заходи із раннього виявлення ХОЗЛ узгоджуються із діючими нормативно-правовими актами, які організують та регулюють надання первинної медичної допомоги? Чи не сприятиме це ще більшому навантаженню лікарів ПМД?

3. Чи продумували Ви, якою могла би бути роль лікаря ПМД в реабілітації пацієнтів із ХОЗЛ?

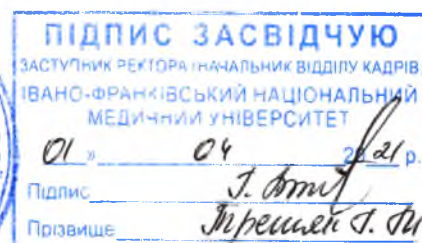
ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Васильєва Авер'яна Григоровича «Медико-соціальне обґрунтування функціонально-організаційної моделі оптимізації первинної медичної допомоги хворим з хронічним обструктивним захворюванням легень», представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 222 Медицина (спеціалізація «Соціальна медицина»), є завершеною, самостійною науковою працею, яка містить нове вирішення актуального науково-прикладного завдання – обґрунтування функціонально-організаційної моделі оптимізації первинної медичної допомоги хворим на хронічне обструктивне захворювання легень.

За актуальністю, методичними підходами, обсягом досліджень, науковою новизною та практичним значенням отриманих результатів, рівнем їх висвітлення та впровадження в практичну діяльність дисертаційна робота відповідає вимогам пп. 10, 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167, а її автор – Васильєв Авер'ян Григорович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 222 Медицина (спеціалізація «Соціальна медицина»).

Офіційний опонент,

завідувачка кафедри соціальної
медицини та громадського здоров'я
Івано-Франківського національного
медичного університету,
доктор медичних наук, професор

Децик О. З.